

8374

1 ՄԱՅԻՍ 1922

082

Հ-93

ՆՈՐ ԿԱՅԾ

ԳՐԱԿԱՆ, ԳԻՏԱԿԱՆ ԵՒ ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՏՈՐ

1 ՊՐԱԿ

“ՀԱՐԱՍՏԱՆ”
ՓՐԱՆՈՒՆ ԵՒ ՆՐԱՐԱՐԱԿԱՆ
ՀԱՅԵՐԵՐԵՐԵՆ

“HAYASSAN”
LIBRAIRIE & SOCIÉTÉ D'ÉDITION

ՏՊԱԳՐ. Յ. ՎԱՆԵԱՆ

ՆՈՐ ԿԱՅԾ

ԳՐԱԿԱՆ, ԳԻՏԱԿԱՆ ԵՒ ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

ԱՐՄԱՋԻՆ ՀԱՏՈՐ

1 ՊՐԱԿ

ՄԵՐ ՇՐՋՈՑ-Ն

Քաղաքակիրթ բոլոր ազգերու պատմութիւնը կը փաստէ, թէ ուսանող երիտասարդութիւնը առհասարակ կը ներկայանայ կեանքի ծաղիկը, անոր անուշաւետ բուրմունքը։ Ուսանողութիւնը՝ որպէս գաղափարապաշտ, իտէալիստ տարր մը, իրմէ կը ներկայացնէ տառապող մարդկութեան ապագայ լաւագոյն տենչերու մարմնացնողը, կոչումն ունենալով իր նոր մտքի որոնումներու և ճշմարիտ ուղիներու պրպտումներովը նպաստել, որպէսզի մարդկութիւնը կարենայ հասնիլ իր ըզձացեալ ոսկի օրերուն։ Անիկա կը հանդիսանայ այն անհրաժեշտ ատաղձը, որով միայն կարելի պիտի ըլլայ կառուցանել յետագայի այն հոյակապ շէնքը, որու դերը պիտի կայան տուայտող մարդկութեան երջանկաւետ հանգրուանը, օթեւանը հանդիսանալ։

Եւ մանաւանդ այդ կէտ նպատակներու հետապնդման առաքելութիւնն ունի իտէալիստ ուսանողութեան այն մասը, որ իրեն համար կեանքի առաջնորդ և ղեկավար ընտրած է այն նորագոյն վարդապետութիւնը, որ կը կոչուի Մարքսիզմ կամ Գիտական Սոցիալիզմ։

Արդ, հայ անդրանիկ ընկերվարականկոսակցութեան ուսանողութիւնը որպէս յառաջապահ և աշակերտ մեր կեանքին մէջ գոյութիւնունեցող ընկերվարական մտածելակերպի, իր «ԿԱՅԾ»ովը ասպարէզ իջնելով՝ առաջնորդի, ուղեցոյցի պարտականութիւնները պիտի կատարէ, ի մի համախմբելու և ընկերվարականօրէն դաստիարակելու ու կրթելու հայ բանուորա-գիւղացիութեան ծոցէն դուրս եկած երիտասարդ այն ուսանողութիւնը, որ իրմէ պիտի ներկայացնէ մեր գալիք օրերու վարդապոյն յոյսերու ու ձգտումներու մարմնացնողը և նոյն այդ լաւագոյն օրիւն թօն ու բովանդակութիւն պարգեւողը։

Խորունկ դիտակցութիւնէ՝ թղիսող այս հաւատքով յառաջ ընթանալով է, որ մենք մեր նախնական և դողդոջէն քայլերը հետզհետէ քիտի փոխենք ամբակուռ ընթացքի, և ապա հսկայական խոյանքի իսկ, ու խորապէս համոզուած մեր առաջադրած նպատակներու վեհութեան մէջ, անոնց քարոզչութիւնը պիտի յառաջ տանենք հայ իրականութեան մէջ կուռ և անդրդուելի հաւատքով առլցուն, արհամարհելով ամէն տեսակի խոչ ու խռթ, ոտնակոխ ընելով ամէն կարգի արգելք...։

Ընդհանուր աշխարհի պրօլետարիատի նուիրական օրին, ՄԱՅԻՍ Մէկին հրապարակ կ'ելլէ «ԿԱՅԾ»ը, խորապէս վստահ թէ պիտի կարողանայ շարունակողն ըլլալ իր ողբացեալ ընկեր-նահատակներու հիմնած մեծ դրօշին, որուն անոնք զոհբերեցին նոյնիսկ իրենց լաւագոյն, ծիծղուն և մատաղ կեանքերը...։

Թող բուրու մատ վարդերով փռուած ըլլայ «ՆՈՐ ԿԱՅԾ»-ի յառաջ ընթանալիք երկար ճանապարհը։

7834-ԱՄ
18231-ՅԳ

ԿԵԱՆՔԻ ՊԱՏԱՆԿԻՆ ՇՈՒՐՋ

(Ողբացեալ Վանիկի վերջին յօդուածը)

(Կայծ)ի երրորդ տաճարացի 13րդ Թիւր լոյս տեսաւ Յունիսին, բայց չհաղաւարակուեցաւ, որովհետեւ իրարմասական կառավարութիւնը գրաւեց բոլորը: Այդ քիւին մէջ հրատարակուած է (Վանիկի)ի մէկ յօդուածը, աւաղ, վերջին յօդուածը, զոր ստորագրեց մեր անմոռաճալի բնկերը իր կախուելէն առաջ: Կը վերհրատարակենք զայն:

Մէկ քանի բնկերներ ինծի կը հարցնեն թէ կեանքը նպատակ ո՞ւնի: Ոմանք կ'ըսեն թէ ո՛չ, ուրիշներ կ'իյնան բնականցութեան մէջ: Թող ներուի ինծի ըսել թէ անոնց առարկութիւնները կողջ տրամաբանութիւններ են, մտքի մարդանք, փիլիսոփայական խաղեր:

Այստեղ պիտի պատասխանեմ թէ՛ կեանքը նպատակ ունի եւ այդ նպատակն է մարդուն քաղաքացունը եւ կասարեալ երջանկութիւնը: Քանի որ կամ՝ ուրեմն նպատակ մը պիտի հետապնդեմ: Ներկայ կայսրաւորութեան զգուշելի կարգերու տակ ճնշուող մարդկային հոծ զանգուածը, պրօլետարիատը, ունի մի նպատակ—վերջնել տիրող ստրկացուցիչ կարգերը հաստատել կատարեալ ազատութեան, հաւասարութեան եւ երջանկութեան դրութիւն մը՝ ապրելու համար իրեն կասարեալ մարդ: Առարկողները կը նմանին ճիշդ այն մարդուն՝ որու տունը հրդեհ ինկած կայրի, մարդը իր բնտանիքով միտակող փճանալու վրայ է, եւ սակայն նրա տան կը խորհի թէ իր տունը քանի՞ աղիւսով չինւած է, հողը ինչպէս գոյացեր է, ինչու հրդեհը բոց պիտի տար եւ ինչո՞ւ բոցէն ծռելի պիտի ելլէր:

Այսպէս նաեւ ժամանակակից կարգ մը փիլիսոփաներ չեն աշխատիր վերլուծել թէ ինչէն կրնան յառաջ եկած ըլլալ ներկայ թշուառութիւնները եւ ո՞րն է զանոնք վերջնելու արմատական դարմանը, այլ կ'սկսին «փիլիսոփայել», թէ ինչո՞ւ կեանքը պիտի լինէր եւ մինչեւ ու՞ր պիտի երթամ, տիեզերքը կայ, եւ չէ: Ես չեմ մոտենալ այդ հարցերուն մէջ, ատենք մէջ միտքուած են շատ ու շատ մեծ փիլիսոփաներ ու սակայն այն տեղ ալ քաղուած են:

Ես կ'ուզեմ մոտենալ անօթութենէ չորացած կուրծքին տակ, աշնտեղ մրափող առիւծին բաշերը թափ տալու համար, ես կ'ուզեմ մոտենալ արցունքոտ մօր աչքերուն մէջ՝ այնտեղ կայծկլտող հուրը բոցավառելու համար. ես կ'ուզեմ դարձնել ունենալ աշխատող բազուկներու հետ, աշտնք են կեանքի, երջանկութեան աղբիւրները: Ահա իմ փիլիսոփայութիւնը:

Նպատակը միջոցի հետ խառնուեցա՞ւ, ո՛չ, բառախաղութիւն չեմ ուղեր ընել, չկայ վերջին նպատակ: Այո՛, կայ այժմու, բայց ոչ երբէք վերջին նպատակ, որովհետեւ մի գիտէ թէ վաղը՝ մարդիկ կասարեալ ապրելու համար ուրիշ ի՞նչ նպատակներ պիտի ունենան, բայց նորէն այդ ըստը նպատակները մարդու ապրելու նպատակին համար են: Այսօրուան եւ վաղուան նպատակները նոյն չեն, օրովհետեւ կ'անքը ինքը կը հուովի, իրեն հետ կը փոփոխին նաեւ նպատակները: Իսկ եթէ անփոփոխ, բացարձակ նպատակ մը կուզէինք, ի դո՛ւր ցրտում մը միայն ըրած պիտի ըլլանք: Մէկ բան կայ, — բարձրանալով ապրել, ուրիշ խօսքով՝ ապրել ու բարձրանալ, այս է բացարձակը: Ապրիլ հասկցած հաւաքական կեանք մը՝ զարգացած, երջանկի: Երեւ կողմնակալութիւն կեանքի վերջին նպատակ մը՝ այս միայն կրնանք գտնել: Իսկ այժմ ընկերվարական պայքարող մը մէկ նպատակ է՝ իր պիտի ունենայ, ուրիշ ոչ ի՛նչ —

եւ հաստատում մարդը այդ դրութիւնը, մօտ ապագային համար, ընկերվարութիւնն է: Եւ երբ պրօլետարական բանակին հետ միասին իմ փիլիսոփայական գոյութիւնս պահպանելու դարգացնել ետք հնարաւորութիւն

կ'ուենենամ հողեկանս ալ մտաւորականս ալ զարգացնել յայն ատեն ես ալ կը ջանամ պրպտել յանդուլ փնտռել զանեկ ու համար մարդոց հետ զիս ալ զբաղեցնող շատ մը հարցերու պատասխանը — ինչո՞ւ կայ տիեզերքը, ինչո՞ւ պիտի ըլլար ձգողական օրէնքը, ինչո՞ւ թռչունը պիտի երգէր, ինչո՞ւ մարդը պիտի ըլլար եւ ինչո՞ւ այսպէս պիտի մտածէր, Ու այսպէս այժմ եղած ու վաղը թերեւս բազմաաւելի շատ մը հարցեր, որոնց առիթ տուող խնդիրներու գոյութեան մասին այժմ զազափար իսկ չենք կրնար ունենալ: Ուրեմն գործնական փիլիսոփայութիւն է այժմ նախ իմ ցոյց տուած նպատակը ինքնակալութիւն, ապա ուրիշ նպատակի մասին փիլիսոփայել: Ըսել կեանքի նպատակը չենք գիտեր, կը նշանակէ չհասկնալ կեանքը: Ըսել թէ մարդկային ուղեղը սահմանափակ է լուծելու շատ մը խնդիրներ — դա կրնայ թերեւ ճիշդ ըլլալ տոյսօրուան համար, բայց ո՞վ կրնայ ըսել թէ վաղուան համար ալ այսպէս պիտի ըլլայ:

Զգիտականութիւնը ամենայնաւոր փիլիսոփայութիւնն է, որ երբեք եղած ըլլայ:

Իսկ մեզ՝ ներկայ դարուս մէջ ասորող պրօլետար մարդոցս համար միայն մէկ նըպատակ կայ, գեղեցիկ, սքանչելի, հաստատ ու օրոշ նպատակ:

Սա է, միայն սա՛ մեզ ոգեւորող նպատակը, զմեզ պայքարել զրդող ու այդ պայքարի մէջ անպայման յաղթել տուող մեծագոյն նպատակը: Անկէ վերջ երբ մարդը կ'սկսի ապրիլ իրեն կասարեալ մարդ, թող տքնի փնտռել շատ մը հարցերու պատասխանները: Ներկայի կեանքը մեզմէ գործ կը պահանջէ, ընկերվարական պայքարողի դործ եւ ոչ թէ կեանքի նպատակը որոնելու համար «փիլիսոփայական խաղեր կամ փորձեր»:

Կան մարդիկ որ կը սիրեն այդպէս ընել, ոչինչ չունենալ ըսելիք այդպիսիներուն: Նախասիրութեան հարց է:

Իսկ իմ հաստատ կարծիքով ընկերվարական մէկը միայն լաւ նախընտրելի ուղի ունի ամէն բանէ, ամէն հարցի պատասխան

ներ փիլիսոփայելէ առաջ, կուիլ յանուն պրօլետարիատի յաղթանակին, գործել յանուն ընկերվարութեան, կազմակերպել յանուն մարդկային երջանկութեան, պայքարել որպէս զի մարդը ապրի բառին ամենազարգացած իմաստովը, որու մէջը կը մանէ նաեւ կեանքի նպատակը գտնելու աշխատանքը:

Ահա՛ մեր նպատակը, ահա կեանքի նըպատակը: Կարծեմ կրցայ ինքզինքս պէտք եղած կերպով բացատրել: Պատասխանելուս նպատակը այդ իսկ էր, կուզէք փիլիսոփայութիւնը ըսէք:

Բայց իմ ցանկութիւնս էր տեսնել իմ ընկերները պրօլետարիատի կացութեամբ հետաքրքրուող, տիրող անհաստատութիւնները ու զգուշելիութիւնները վերջնելու համար Պայքարող ընկերվարական փիլիսոփայել:

«ԱՆՅԵՆԱՍՈՅԶ ՄԵՆՈՒԹԻՒՆԸ»

ՆԱԽԵՐԳԱՆՔ

Զիւնեռու վրայ արիւնող
Իրիկուն մ'է իմ հոգիս...

Աստղերն իրեն կուսան դող.
Ինձ, անկիւն ծոց՝ շոյ դողող:

Կեանքս՝ կրակ որ կ'այրի
Լոկ իր մոխրին մէջ քաղուած...

Արցունքներն ան այրի
Այն անապատն է վայրի:

Այցիս մէջեն կանցնի՛ս վառ
Կարմիր դարերն անհամար,
Ու մէկ զարկին ճակ սրբիս՝
Միլիոններն՝ արիւնն յար:

ՅՈՎԷԼԻՍ

ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՐՄԱՏԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Վերջին տարիներին առնուած կեանքի փորձառութիւնները եկան ցոյց տալու, որ ժողովրդական զանգուածների դաստիարակութիւնը հիմնական պայմաններից մէկն է սօցիալիստական գործի յաջողութեանը:

Եթէ գոյութիւն ունեցող քաղաքական, տնտեսական, ընկերային հաստատութիւնները տապալողը և նորացոյնը, կատարելագործուածը, նրանց տեղը դնողը պիտի լինի ժողովրդային հոծ զանգուածը, ապա նա պիտի գիտակցի իր դերին, կանխապէս գաղափար պիտի ունենայ իր անելիքի մասին:

«Նախ ժողովրդական զանգուածներին լաւ դաստիարակել» ասել էր Ռօզա Լիւքսեմպուրկը:

Եւ որովհետեւ հէնց այդ դաստիարակութիւնն էր, որ չէր եղած, ուստի ժողովրդային զանգուածը անկարող լինելով բռնաբերութեան և զանազան խաբարիքների միջոցով անհասկանալի և անհասկանալի միջավայրում, որոնք ամեն կողմ թակարդէին լարել, վրէժացել նրա առաջ:

Բաժարացի Սօցիալիստ Լէվինն էլ միևնույն հայեացքն էր պաշտպանել իր գլխաւոր խառնուրդի մի քանի վայրկեան առաջ. ուրովհետեւ անձամբ վերահասու եղաւ թէ ժողովրդային զանգուածները պէտք եղած կերպով դեռ չէին դաստիարակուած Հինը քանդելու և Նորը ստեղծելու էական խնդիրների մէջ:

Եթէ ժողովրդական զանգուածներն են որ կոչուած են Նորը բերելու, ապա նրանք անհրաժեշտ ամեն դաստիարակութիւն պիտի ստանան՝ քաղաքական, տնտեսական, ընկերային բարդ խնդիրների մասին. առանց այդ «նախապայմանին» յաջողութիւնը կասկածելի է. Այդ է, որ ցոյց տուեց ժամանակակից կեանքի վերջին իրադարձութիւնները՝ կապիտալիստական յառաջադէմ երկրների մէջ:

Մի ուրիշ երևոյթ էլ սուր կերպով աչքի ընկաւ, ինչ որ առաջ բոտո շատ աչքերի համար անթափանցելի էր մնացել:

Ամստերդամի 1904ի Սօցիալիստական Համագումարը՝ երկար վիճարանութիւններից և ուսումնասիրութիւններից յետոյ՝ ե-

կել էր այն եղրակացութեան, որ բուրժուազական հաստատութիւնները ներկայացնող տարրերի հետ անկարելի էր գործակցել՝ Սօցիալիստական ընդհանուր գործի յաջողութեան տեսակէտով:

Բուրժուազական հաստատութիւնների միջոցով՝ Սօցիալիստական հաստատութիւններին մօտենալ. սա մտածմունքն էր շատ խառնափնդոր մտքերի:

Կեանքը եկաւ այդ էլ պարզելու:

Բուրժուազական հաստատութիւնները չեն, որ «միջոց» են հանդիսանում Սօցիալիստական հաստատութիւնների գալուստ. ընդհակառակը՝ նրանք չէզոքացնում են Սօցիալիստների եռանդը, խոտորում նրանց իրենց բնական շաւղից և «միջոց» դարձնում իրենց տիրապետութիւնը շարունակութեամբ: Մինչև ցարդ բուրժուաների հետ համագործակցելու գաղափարը տուել է բացասական և ոչ թէ դրական արդիւնք, Սօցիալիստական տեսակէտով:

Կեանքի վերջին երևոյթների վերլուծումը այդ եղրակացութիւնը տուեց:

Մի ուրիշ իրողութիւն էլ մէջտեղ եկաւ ցայտուն կերպով:

Այն Սօցիալիստ Կուսակցութիւնները՝ լրիւ, ամբողջական և կամ կիսաա՝ յաջողութիւն գտան վերջապէս, կատարելապէս և կամ մասամբ մօտեցան իրենց նպատակների իրականացմանը, որոնք մինչև վերջ զերջ մնացին բուրժուազական հաստատութիւններին մասնակցելուց և ճարմատական ուղին՝ բռնեցին:

Առանց որ և է «յարմարումի» (կոմպրոմիս), «արմատական» ուղին էր, որ յաղթանակը տնրաւ. այդ ցոյց տուեց կեանքը մասնաւորապէս Ռուսաստանի մէջ: Կեանքը, ուրեմն, եկաւ հաստատելու, որ զանգուածների դաստիարակութեան վերայ ամենալուրջ ուշադրութիւն պիտի դարձնել: Միւս կողմից էլ Դասակարգային Կռիւր ղեկ արմատական հողի վրայ կրթութիւնով յառաջ խաղալ դէպի Նպատակ:

Ամէն երկրէ մէջ խնդիրները ուսումնասիրուած, գնուած են այդ ուղղութեամբ:

ԷՆԴԻՓԷՆ

ԻՆՉ Է ՄԱՅԻՍ ՄԷՎԸ:

Քրտնաթոր աշխատանքի և ջրուտ բազուկներու, ընչազուրկ դասակարգի, գործարանային բանւորներու և գիւղական չքաւոր հաղադուրկ տարրերու դասակարգային գիտակցութեան և համերաշխութեան տօնն է Մայիս Մեկը:

Հանուր մարդկութեան սեփականագործի ստուար լէզէոններու նուիրական օրն է Մայիս Մեկը: Ամբողջ աշխատաւորութիւնը, որ կը հանդիսանայ կապիտալիստ փոքրամասնութեան համար կատարեալ կթման կով մը, ենթակայ ըլլալով ամէն կարգի ու տեսակի շահագործմանց, որպէս մի ամբողջութիւն, միատեսակ շահերով ու դասակարգային ձգտումներով առաջնորդուած, այսօր հրապարակ կիջնէ իր արդար բողոքով ծառանալու այժմեան հասարակարգի ստեղծած անբնական երեւոյթներու, կապիտալի տիրապետութեան և մասնաւոր սեփականատիրութեան շահագործման դէմ:

Այսօրուայ տօնը, որ կարկառուն աղա-ցոյցը պիտի ըլլայ աշխարհի արդէ հանդիսացող և նոյն աչք աշխարհը իր քրտնաժառանգութեան աշխատանքով սնուցանող պրօլետարիատի դասակարգային ինքնաձանաչութեան, է՛ն նուիրական օրը պիտի համարուի ընդհանուր աշխարհի ընչազուրկ դասակարգի համար մինչև այժմ օրը չեր կը դադրի շահագործող բուրժուազի դասակարգային տիրապետութիւնը և կը վերանան դասակարգային շերտաւորումները, որմէ յետոյ աշխատանքը պարտադիր ըլլալով անխտիր ամենուն համար, մարդկային կեանքը աշխատի պիտի չըձանաչէ՝ ոչ շահատակող և ոչ ալ շահագործող, աղամենք լծուած ընդհանուր և պարտադիր աշխատանքին, պիտի թագաւորեցնեն ընկերվարական արդար իրաւակարգը, միով բանիւ՝ Սօցիալիզմը:

Մայիս Մեկին է, երբ ընդհանուր սեփականագործի աշխատաւորները կուս բանակ կազմած և յեղափոխ. դրօշը պարգս ի-

րենց դասակարգային խորունկ գիտակցութեան աղացոյցը ի յայտ կը բերեն և բոլոր պորտաբոյծներուն կը յիշեցնեն, թէ իրենց կոշտացած ձեռքերով պիտի յեղաշջեն արդի իրաւակարգը և պիտի հաստատեն սուրբ Աշխատանքի քաղաւորութիւնը:

Մայիս Մեկին կանգ կ'առնէ հասարակական աշխատանքը, տնտեսական ամբողջ կեանքը, որով բանւոր դասակարգը մի աւելորդ անգամ ևս ցայտուն կերպով ցոյց կուտայ բոլոր տգործներուն՝ թէ ինքն է այն ամենակարեւոր ատաղձը որով կառուցուած է ողջ աշխարհի շէնքը:

Եւ պրօլետար, ընչազուրկ դասակարգը, այդ օրն է, որ հանդէս կը բերէ ալըն-բախ կերպով իր անխորտակելի ոյժը, ոյժ մը, որ ծնողն է ամենայն բարեաց եւ թըշնամի ամեն տեսակի շահագործութեանց:

Այսօր է, որ իրենց աշխատաւոր բազուկները իբրարու զօղած, քրտնաթոր ձաւատները զլուխներու մի ծով ներկայացնելով, իրենց ձայնը պիտի լսելի ընեն այն բոլորին, որոնք տնօրէնը կը հանդիսանան ներկայ անհատաւոր հասարակարգին:

Մայիս Մեկին Միջազգային Բանւորութիւնը, իր բոլոր պահանջներու պարտաւորութեամբ կը ներկայացնէ աշխարհի տէրերուն և անոր հատուցումը կը պահանջէ:

Հայ կեանքի մէջ գործող միակ ընկերվարական կուսակցութիւնը, որը իր երեսուն և հինգ ամեայ արիւնոտ պայքարի ընթացքին միշտ քարոզած է Սօցիալիզմի վարդապետութիւնը և որպէս հայկական հատուած Միջազգային Սօցիալ-Գեմօկրատիայի, այսօր կոչ կ'ընէ հայ բանւոր-գիւղացիութեանը հրապարակ իշխել միաձուլ կերպով, դասակարգային պայքարի «Հայկական հնչեցնելով, միասնաբար գոչել՝ Կեցցէ Միջազգային Պրօլետարիատը!

Կեցցէ Սօցիալիզմը!
Կեցցէ Մայիս Մեկը!
Կ. Պոլիս 30ԻՍԻԿ ԳԵՂՈՒՆԻ

« ՊԱՐՄԱՆԵՐԳԵՐ »

ՆԱԽԵՐԳԱՆՔ

Սե՛ր ունիմ ես քոչուններուն որոնք սեպ՝
Սօսիներու գագաքները կ'որոնեն,
Իրենց աղո՛ւ սլացքին մեջ համօրեն ..

Ու սե՛ր ունիմ պարմաններուն որոնք բարձր՝
Սերերն, ու կեանքը փառքին հետ կը սիրեն,
Սրտի անկեղծ կոչումով մը արարիւրեն...

Ու կ'երգեմ ես, երգն աստուածաւոր քոյիցին,
Ու երգն անոնց սիրոյ անմեղ երազին...

Օ՛ պարմաններն ու անոնց երգը լռին...

ԼՈՅՍԸ

Կեանքն արեւուն ակնախափ կը հեղու,
Ընդ լեռներուն՝ ինչպէս հեղեղն կենսասու,
Սիրն իր վարդէ կը վառէ սիրն ամենուն.
Ու կ'արբենա՛նք իր նեկարեն անանուն:

Քանի՛ բաժակն իր կը պարպենք շենդալոյդ,
Այնքան նեկար-լոյս-կը լեռայ սերօրեն,
Յաւերժական աղբիւրներէն հերանաւ,
Որոնք երբե՛ք հասնիլն ի՛նչ է զիցցած չե՛ն:

Եւ կը խմենք ու կ'արբենանք սիրօրեն.
Աստուածն ո՛վ է, մենք հաննարներ կը պաշտենք.
Ու կը խմենք. զի մեր մտերն անյագ են...

... Դեռ կը խմենք... ու կ'արբենանք արօրեն,
Ինչպէս կոյսի մը շրթներէն սե՛ր կ'ըմպենք —
Ան չի՛ հասնիր, իսկ մեր սրտերն անյագ են...

ԱՊՐԻՆ

Պարմանի մը ձեռներուն մեջ կրկոս՝
Դողըղղացող նրբին բիով մը սանուն,

Ծովեզերքին, նաւա՛կ մը կայ ծրփծրփուն,
Նագանքին պէս կոյսի մ'աղուո՛ր փայլերուն...

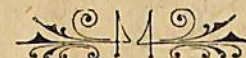
Պարմանի մ'ընկողմանած է անդին,
Հո՛ն, նաւակին նստարանին վրայ քաւեայ,
Ոսկը՝ ոսկին, բիբերն յառած անհունին,
Մերք, նայուածքին պարմանիէն հրաշեայ:

Մինչ, նաւակը անմեղօրէն կը սուրայ,
Նագանքն՝ իր կոյսի մ'աղուո՛ր փայլերուն,
Ու մարմնոյ արեգակին հեռակայ,
Շողերն, հազի՛ւ, կը նշմարուին՝ նուաղուն...

Հեռո՛ւն... հեռո՛ւն... նաւակն արդէն կ'անհետի,
Ու մեղանո՛յս սուրբին մեջը մըքին,
Երբ հողփի՛ւնն ալ քիտուն մեղմ կը յանգի,
Սրտերն այլեւս կը խօսին... հո՛ն կ'ապրին...

Բնօղի

Պ. ՓԻՆԵՆ

ՔՕՍԻՆԻՍԹ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԻՐ ԴԵՐԸ

Ընկերներ՝, այսօր ես ձեզի պիտի ու-
ղէի խօսիլ «գօմիւնիստ երիտասարդութեան»
խակական դերի մասին և ասոր համար ալ
ըսել թէ՛ ինչ պէտք է ըլլան «երիտասար-
դութեան» կազմակերպութիւնները ընդհա-
նուր ընկերվարական հանրապետութեան մը
մէջ: Այս հարցով որքան որ զբաղինք և որ-
քան ատեն որ կարենանք ըսել թէ՛ արդա-
րեւ «գօմիւնիստ» ընկերութիւնը ստեղծելու
ջանքը «երիտասարդութեան կը պատկանի,
կ'արժէ: Յայտնի է որ «գարիթալիստ» վար-
չաձեւի մը տակաւ թուած սերունդը, անկարող
պիտի ըլլայ վերջնականապէս ջնջել հանրա-
ծումը վրայ բարձրացած գարիթալիստա-
կան հին չէնքին հիմը: Աւելին որ անիկայ
կարենայ ընել, ուրիշ բան պիտի չըլլայ
բայց եթէ աշխատաւոր դասակարգերուն և
պրօլետարիատին պահանջներուն համապա-
տասխան ընկերութեան մը կազմութեան հա-

մար պէտք եղած «ուժը» պահպանել և զե-
տեղել հիմերը որոնց վրայ պիտի կարենայ
կանգնեցնել, մարդոց միջեւ դոյուլթիւն ու-
նեցող բոլոր շահագործումներու ջնջումէն
վերջ, նոր պայմաններու մէջ, գործունեայ
կեանքին մէջ մանող սերունդը:

Ս.Ս.Ն.Ն.Ն. ՈՒՍՈՒՄԻ ԳՕՄԻՆԻՆԻՉՄ ՉԿԱՅ

Հարցին այս տեսակէտէն մօտենալով,
պէտք է յայտարարեմ որ ընդհ. «երիտա-
սարդութեան, գօմիւնիստ երիտասարդու-
թեան լիկաներու» և մասնաւոր նոյնօրինակ
ուրիշ կազմակերպութիւններու դերը մէկ
բառով կարելի է սահմանել, այս դերը կը
կայանայ Սօրվելուն մէջ:

Բայց, խնդիրը պարզ է, հոս մէկ բառ
մը կայ, այս բառը ամենաէական սա երկու
հարցումներուն — ի՞նչ և ինչպէս սօրվիլ —
չի պատասխաներ. այն պահուն ուր «գա-

բիթալիստ» ամբողջ հին ընկերութիւնը ձեւափոխուած է, ուսուցումը, դաստիարակութիւնը և գոմիւնիստ ընկերութիւնը ըստեղծելու վիճակուած է որ սերունդներու ամբողջ կազմութիւնը, չեն կրնար իրենց վիճակին մէջ մնալ: Սակայն և այնպէս, ուսուցումը, դաստիարակութիւնը և երիտասարդութեան կազմութիւնը հին ընկերութեան կողմէ լքուած չի նուաժանութեամբ պէտք է հայթայթեն:

Մենք գոմիւնիզմը կրնանք հիմնել միմիայն անցեալի միջոցներով, մարդերով, օրկաններով, հաստատութիւններով և ճանաչողութիւններով: Երիտասարդութեան դաստիարակութիւնը, կազմակերպութիւնը և ուսուցման եղանակը արմատապէս ձեւափոխելով է որ մենք պիտի յաջողինք չնորհիւ երիտասարդ սերունդի ջանքերուն ստեղծելու ընկերութիւն մը որ հինին չնմանի, այսինքն «գոմիւնիստ ընկերութիւնը»:

Ահա՛ ասոր համար մենք ստիպուած ենք մանրամասնօրէն քննել յետագայ հարցը. — ի՞նչ պէտք է ուսուցանել երիտասարդութեան և ի՞նչ պէտք է որ անիկա սորվի եթէ իսկապէս «գոմիւնիստ երիտասարդութիւն» անունին արժանանալ կ'ուզէ: Վերջապէս ի՞նչ կերպով պէտք է զայն պատրաստել որ անիկայ կարող ըլլայ աւարտել և պսակել մեր սկսած գործը:

Ի՞ՆՉ ՍՈՐՎԻԼ

Ամենէն բնական և առաջին ներկայանալիք պատասխանը սա՛ է որ «երիտասարդութեան լիկան» և ընդհանրապէս բոլոր երիտասարդութիւնը որ «գոմիւնիզմի» յայանութիւններուն կը փափաքի՝ պարտի «գոմիւնիզմը» սորվիլ:

Սակայն այս պատասխանը «գոմիւնիզմը սորվիլ» խիստ ընդհանրական է: Գոմիւնիզմը սորվելու համար ի՞նչ պէտք է ընել. մարդկային ճանաչողութեան ամբողջութեանը մէջ, գոմիւնիզմի գիտութիւնը ըստանալու համար ի՞նչ պէտք է ընտրել, այս տեսակ հարցերու մէջ մենք չարք մը վերաբերուինք չըլլալու մեք, որոնք պատրաստ են իսկոյն գիտաւորելու մեզ, բաւ է որ հարցը քիչ մը չըլլուած դրուի և կամ

«գոմիւնիզմ» բառը նեղ կերպով հասկցուի:

Առաջին առթիւ, «գոմիւնիզմը սորվիլ»ը գոմիւնիստական աշխատանքներու, պրօշտիւններու և ձեռագիրներու մէջ ցուցադրուած ճանաչողութիւններու ամբողջութեան ընկալումը կը կարծուի ըլլալ՝ բայց այս կերպ ըմբռնելը «գոմիւնիզմի ուսումը» շատ անբուարար և տափակ ձեւով սահմանել է: Եթէ գոմիւնիզմի ուսումը միմիայն գոմիւնիստական հրատարակութիւններուն մէջ ցուցադրուածին հասկացողութիւնը ըլլար, մեզի շատ դիւրին պիտի ըլլար շահիլ գոմիւնիստական հսկայ զանգուածներ գրքերու վրայէն, և ատիկա մեծ շարք մը պիտի դառնար, քանի որ այս մարդերը մեր գործերուն և պրօշտիւններուն մէջ ցուցադրուածը սորվելէ և կարգալէ յետո՛յ անկարող պիտի ըլլային բոլոր այս ճանաչողութիւնները, հասկացողութիւնները իրարու հետ չաղկապելու և չարժեքու աշխատելու ինչպէս որ կը պահանջէ իրական գոմիւնիզմը:

Ամենամեծ չարքքը, ամենատարբերութիւնը և պարսպանքը որ մեզի եկած են իրեւ ժառանգութիւն գաբիթալիստ հին ընկերութիւնէն, ասիկա ալ կեանքի և գիրքի միջեւ գոյութիւն ունեցող խորխորատն է:

Մենք գիրքեր ունէինք ուր ամէն բան գունազեղ գոյներով կը նկարուէին և ժամանակին մեծամասնութեանը մէջ այս գիրքերը ուրիշ բան չէին բայց եթէ քաբիթալիստ ընկերութեան խաբերայ դիմանկարը գծող սխալանքի և կեղծաւորութեան ճիւղերն: Ահաւասիկ ասոր համար է որ մենք սահմանափակ ընթերցում մը ըրած կ'ըլլանք, միմիայն գոմիւնիզմի գրքերը սորվելով:

Մեր յօդուածները եւ ճառքեր երբեմնի գոմիւնիզմի վրայ գրուած կրկնութիւնները չեն որովհետեւ անոնք ամէն սահմանի մէջ մերամենօրեայ աշխատութեան հետ առնչութիւն ունին: Առանց աշխատութեան, առանց պայքարի, գոմիւնիստական գործերու եւ պրօշտիւններու մէջ մաշած գոմիւնիզմի գրքի ճանաչողութիւնը բացարձակապէս արժէք չի ներկայացներ, որովհետեւ գործնականին եւ տեսականին միջեւ գոյութիւն ունեցող հին խորխորատն միայն պի-

տի կր'ար տեսականացնել որ բուն իսկ կը կազմէ պուրժուա հին ընկերութեան էն ցցուած, զարգացած գիծերէն մին: Եւ վը տանգը ալ աւելի ծանր պիտի ըլլար եթէ մենք լոկ գոմիւնիստական նախադասութիւնները ուզէինք սորվիլ, եթէ ժամանակին չհասկնայինք այս վտանգին կարեւորութիւնը եւ մեր բոլոր ճիգերը չթափէինք զայն հեռացնելու համար, քանի որ գոմիւնիզմի նման ուսուցողութիւնէ մը յետոյ կէս միլիոն կամ միլիոն մը երիտասարդ այրեր եւ երիտասարդ աղջիկներ, որոնք գոմիւնիզմի անունը պիտի կրէին գոմիւնիզմի թըշնամիներ պիտի ներկայանային եւ պիտի զարնէին զայն իր կուրծքէն:

Հին ԴՊՐՈՑԸ

Այդ հարցը կը տրուի գիտնալու համար թէ ի՞նչպէս պէտք է հաշտեցնել մեզ այս ամենուն հետ սորվեցնելու համար գոմիւնիզմը. հին գիտութեանէն ի՞նչ պէտք է առնել:

Հին դպրոցը կը յայտարարէր որ ամէն ճիւղի հմուտ մարդիկ կ'ուզէր ստեղծել եւ բոլոր գիտութիւնները կը սորվեցնէր: Մենք գիտենք որ ասիկա անուղղայ սխալ մըն էր որովհետեւ ամբողջ ընկերութիւնը հիմնուած էր դասակարգերու զատորոշման եւ շահագործող ու զրկուած մարդերու բաժանումին վրայ, հետեւաբար բոլոր հին դպրոցը ամբողջովին դասակարգային մտքի մէջ թափանցուած ըլլալով, միայն պուրժուա տըղաքներու գիտութիւնը կը դասաւանդէր: Անիկա պուրժուազական շահուն համեմատ ամէն մէկ խօսք կը կերտէր կամ կը խեղադիւրէր:

Սոյն դպրոցները նոյն այդ պուրժուականութեան շահին սատարելու համար, երիտասարդ գեղջուկներուն և երիտասարդ գործաւորներուն քայքայելու աջակցող դաստիարակութիւն մը կուտային: Պուրժուազիին շահերը աւելցնելու կարող հլու ծառաներ պատրաստելու կը ջանային առանց Պուրժուազիին հանգիստը խռովելու: Ահա՛ ասոր համար է որ մենք կը պարսաւենք հին դպրոցը մեզի առաջարկած ըլլալով միայն ճշմարիտ գոմիւնիստներ կազմելու

համար անհրաժեշտ եղածները սորվեցնելու: Ես չեմ կրնար լուռ անցնիլ մի քանի յանդիմանութիւններու վրայէն որոնք ճիւղէն կուղղուին պուրժուա դաստիարակութեան և որոնք կ'առաջնորդեն յաճախ ամբողջովին սխալ մեկնաբանութիւններու:

Կ'ըսեն որ հին դպրոցը միայն գիրքերը և հեղինակաւոր կրթութիւնը կը ճանաչէր. ճիշտ է, բայց պէտք է որոշել գիտնալ մէջի գէշը կամ օգտակարը, պէտք է ընտրել գիտնալ մեր սովորութիւնովը այն ինչ որ գոմիւնիզմի համար անհրաժեշտ է. հին դպրոցը գրքի մօլի էր, անիկայ անօգտակար, աւելորդ եւ մեռեալ ծանօթութիւններով կը բեռնաւորէր տղաքը. այս պատճառաւ անոնց մէջ սեփական դրոշմը կը կորսուէր եւ ամբողջ երիտասարդ սերունդը միեւնոյն կաղապարովը կաղապարուած պաշտօնեաներու բանակի մը կը վերածուէր: Բայց ատկէ հետեւցնել որ մարդ կրնայ գոմիւնիստ ըլլալ առանց երբէք իւրացուցած ըլլալու մարդկութեան ամբարած ծանօթութիւններու զանձը, ասիկայ սխալ մըն է: Մենք իրաւունք պիտի չունենայինք մտածելու թէ կը բաւէ գոմիւնիստական քանի մը նշանաբաններ և գոմիւնիստական գիտութիւնով եղած քանի մը հետեւութիւններ գիտնալ եւ անոնցմով մատակարարել, իւրացնելու համար ճանաչողութիւններու գումարդորուն հետեւութիւնն է գոմիւնիզմը: Մարքեիստականութիւնը կենդանի օրինակ մընէ որ մարդկութիւնով ընկալուած ծանօթութիւններու այդ գումարէն յառաջ եկած գոմիւնիզմը ցոյց կուտայ:

ՄԱՐԿՍԻ ՎՍԵՐԴԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ

Դուք լսած եւ կարդացած էք որ գոմիւնիստ տեսութիւնը, գոմիւնիստ գիտութիւնը գլխաւորաբար Մարքսէն ծնած է. եւ այս վարդապետութիւնը ամբողջ աշխարհի տասնեակ միլիոններով պրօլետարներու վարդապետութիւնը ըլլալու համար նոյնիսկ 19րդ դարու տաղանդաւոր ընկերվարականի մը գործը ըլլալէ դադրած է, վարդապետութիւն մը որ միլիոններով աշխատաւորներ զայն գործնականին մէջ կը դասեն դրամազլուխի դէմ իրենց ունեցած պայքարին մէջ:

Եթէ չիմայ դուք հարցնէք. «Ինչպէս կ'ըլլայ որ Մարքոսի այս վարդապետութիւնը միլիոնաւոր եւ տասնեակ միլիոնաւոր ռմէն յեղափոխական դասակարգի սրտերը կարողացած է գրաւել, ձեզի պիտի պատահանեն. «Անոր համար որ Մարքոս գալիս թալիզմի տակ ընկալուած մարդկային ճանաչողութիւններու հաստատուն խարխիւին յենած է: Ընկերութեան զարգացման օրէնքները ուսումնասիրելով, Մարքոս յեղաշրջումի շրջանը որ դարձիւ թալիզմով ճակատագրականապէս պիտի յանդէր գոմիւնիզմի, շատ լաւ հասկցաւ եւ ալ աւելին ըրաւ հաստատելով այս ճշմարտութիւնը. դարձիւ թալիստ ընկերութեան ամենախորին, ամենալիզուած եւ ամենաճշգրիտ ուսումնասիրութիւններովը: Բոլոր այս ամէնը ըրաւ, որովհետեւ անիկայ ամբողջովին իւրացուցած էր նախընթաց գիտութեան բոլոր արդիւնքները: Մարդկային ընկերութեան կողմէ բոլոր ծնունդ առած իրողութիւնները քննադատութենէ անցուց, բոլոր հետեւութիւններով զննեց առանց երբէք զօդուած մը զանց առնելու, այն բոլորը որ ստեղծուած էր մարդկային մտքի կողմէ, զայն վերլուծեց, վերստին խորհեցաւ, անոր հաստատումը կատարեց դործաւորին շարժումին վրայ, հետեւութիւններ հոնեց, այնպէս որ պուրժուա շրջանակի մէջ ներփակուած կամ պուրժուայի նախապաշարումներով կապուած անհատները չէին կրնար ընել» անոր ըրածը:

ՊՐՕԼԵՏԱՐԵԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿՐԹՈՒԹԻՒՆ

Ահա ասիկ ինչ որ պէտք է մոռնալ երբ մենք կը խօսինք պրօլետարեան քաղաքակրթութեան վրայ, եթէ մենք միայն հաշիւ ունինք մատուցանելու այս քաղաքակրթութիւնը ստեղծելու համար, օգտագործել եւ ճանչնալ պէտք է մարդկութեան նախընթաց բնաշրջումէն յառաջ եկած քաղաքակրթութեան բոլոր տարրերը, ինչ որ յաւելտ բանի մը պիտի չկարողանանք հասնիլ:

Պրօլետարեան քաղաքակրթութիւնը ամբողջովին կատարուած չէ. անիկա պրօլետարեան քաղաքակրթութեան պատկանող ոչ մէկ մասնաղէտի ուղեղէն դուրս ժայթքած է, զայն այդպէս կարծել յիմարութիւն պիտի ըլլար: Պրօլետարեան քաղաքակրթութիւնը, ճորտերու կամ աւատապետներու եւ կամ գալիսիստի լուծին տակ մարդկութեան ընկալած ճանաչողութիւններու արդիւնքը կարելի է նկատել:

Աստուք են այն ճամբաները որոնք առաջնորդեցին եւ որ կը շարունակեն առաջնորդել դէպի պրօլետարեան քաղաքակրթութիւն, ինչպէս որ քաղաքական տնտեսութիւնը Մարքոսի կողմէ փոխուած մեղիցոյց առաւ մարդկային ընկերութեան ապագայ վերջացումը եւ պրօլետարեան յեղափոխութեան եւ դասակարգերու պայքարին երկար պատրաստութիւնը:

Թրգ. ՀՄ. ՃԵԼԱԼ Ն. ԼԷՆԻՆ

ՇԼԵԶՎԻԳԻ ԶՈՒԼՅԱԿՆԵՐ

(Հանրիկ Հայնե) [*]

Դազգահների առաջ նստած՝ նրանք անհուն աշխատում Աշխատում են անդուլ, անլաց, աւամներն են կլրնանում. «Օ, հայրենի՛ք, մե՞նք պատանգ ենք հիւսում նեխուած քո կեանքին» եւ երեք-սակ անէ՛ծ խառնում ամեն հիւսքին ու ծալքին

Մենք հիւսում ենք, մենք հիւսում:

Անե՛ծք նրան, որին յաւերժ հայրենիք ենք կոչել ողորմած. Որին յաւերժ ազօրի ենք ձրմեռ-ցրեցին մերկ, քաղցած. Զուր ենք վերաչ մենք յուսացել, զուր սպասել օր-աւել. Նա մեզ ծաղրել. ծանակել է, մեզ դարձրել է խենթ ու խել

Մենք հիւսում ենք, մենք հիւսում...

«Ան եւ ա՛յն՝ հարուսների skir ու պաշտպան արեւային, Ու միշտ խո՛ւլ է, միշտ անարբեր մեր հառաչքին, մեր ցաւին... Նա մեր վերջին ծուծն է քամում, նա մեզ մաշկում ու փետում, Վերջն էլ սրբի բերան քաշում ու շան սասակ՝ դէ՛ն նետում

Մենք հիւսում ենք, մենք հիւսում:

«Անե՛ծք եւ այն հայրենիքին՝ լրկալացած, նեղաւոր, Ու արատն է կեղծիքի հետ ուժեղանում օրե-ցօր. Ուր ծաղիկն է քօշում կանուխ, նրմած, անլոյս ու անկար, Ուր ոնրածին հինուներն են—խրնդում անգուսպ, անպաւկառ,

Մենք հիւսում ենք, մենք հիւսում:

«Թռչկոտն են մառնները, դազգահներն են աղմկում: Մենք դարձում ենք օր ու գիշեր—անխոնջ ոյժ կալ մեր բազկում, Հին-հայրենիք քեզ համար ենք մահու պատանգ մենք հիւսում Ու զայրոյթի բիւր անե՛ծով քո օրհասին սպասում...

Մենք հիւսում ենք ու հիւսում:

ՍՍՆԴՐՕ

[*] Կովկասահայ յայտնի բանաստեղծ Ա. Մատուրեանի այս թարգմանութիւնը Հանրիկ Հայնէէն, ուղարկուած էր Պաքու հրատարակուող Նոր Կեանք մարքսիսթ հանդէսին, պատերազմէն առաջ, բայց Ռուսաստանի քաղաքական հանդամանքներու բերումով յոյս չէր տեսած: Այդ առիթով թարգմանիչը գրած էր հետեւեալ տողերը նոյն հանդէսին խմբագիր ու կայծի աշխատակից Էնկ. Դ. Անանուին. «Թարգմանութիւնը թողնում եմ Ձեզ մօտ: Եթէ ուղէք ուղարկել Պօլսի «Կայծ» հանդէսին, ես դէմ չեմ, միայն խնդրում եմ ոտանաւորի տակը չդնել ազգանունս, որովհետեւ ո՛վ գիտի, ապրում ենք այնպիսի ժամանակներ, որ այդպիսի մի օրինական իրաւունք էլ կարող է անտարբեր հետեւանքներ ունենայ...: Ուղարկելու դէպքում դրէ՛ք կեղծանուն-Սանդրօ: Այդպէս էին կոչում ինձ իմ ծննդավայրում երախայ ժամանակս»:

Ա. ՄԱՏՈՒՐԵԱՆ

Այն առան «Կայծ»ի մէջ չկրցանք հրատարակել, որովհետեւ Ս. Դ. Հընչակեաններու դէմ Իթթիհատի հալածանքը սկսած էր, «Կայծ»ի լոյս տեսած վերջին թիւերը գրաւուած, կնքուած խմբագրատունը եւ ձերբակալուած մեր ընկերները: Այսօր զայն կը ներկայացնենք մեր ընթերցողներուն:

ԳԵՂԵՑԻԿԸ ԵՒ ԱՆՈՐ ԸՄԲՈՒՆՈՒՄԸ

Գեղարուեստին մեկնակետը գեղեցիկն է։ Հարկ է ուրեմն որ մենք ծանօթանանք նախ թէ ի՞նչ է գեղեցիկը արուեստին մէջ, և ո՞րն է անոր կշռաչափը։

Այն բանը՝ որ մեծամասնութեան մը ճաշակին դէմ կուգայ՝ ան է գեղեցիկը։ Ահա առմիկ սահմանում մը՝ որ ոչինչ կը յայտնէ գեղեցիկի էութեան մասին, իսկ ճաշակը կը նկատէ անոր չափանիշը։ Այս տեսակետէն՝ տեղ մը քթէ կախուած օղակը, ուրիշ տեղ մը մարմինի կտածները և ուրիշ տեղ մը վզէ կախուած փայլուն ուլունքներն ու ապակիի կտորուանքը՝ պէտք է գեղեցիկ կոչել և նկատել իբր առարկայ արուեստին։

Դասական ոգեպաշտ իմաստասէրներ կընդունին թէ ա՛յն որ բնութեան մէջ գոյնի, ձայնի, շարժման և ձեւի կշռաչափութիւն է, (ան ինքն իր մէջ կատարեալ գեղեցկութիւնն է նաեւ, և որ պիտի ըլլայ արուեստին առարկան։ Գեղարուեստը տիեզերական կշռաչափութեան հարստատ ընդօրինակութիւնն է՝ ներկի, խաղերու կաղապարումի և գաղափարի միջոցով և կամ անոնցմէ մէկ երկուքին համագործմով։ Եւ այդ անպայման անթերի և յաւիտենական գեղեցկութիւնները, վերացականութենէ նիւթականացում բերելու շնորհքը մարդիկ չունին, աշխատանքով ևս չեն կրնար ունենալ, ոգիներն են, մուսանները, որ պիտի ներշնչեն իրենց կամեցած մարդուն մէջ այդ ուժը։ Պարզ է որ՝ այս տեսակետէն՝ գեղարուեստը ծնունդ է ոգիներու բարի ցանկութեանը և ան՝ կեանքէն վեր, դուրս և անկախ վերացականութիւններու ծառան է, այս իսկ պատճառով մանկանացունքու պաշտամունքին պարտադրուած։ Դուք հոս կը տեսնէք որ՝ գեղեցիկ և յաջող պէտք է նկատել միայն արուեստին այն գործկը, ըլլան քանակ, պատկեր, երգ կամ քերթուած, որ բիթմ, ներդաշնակութիւն ունին։ Ինչպէս աղօրիքին ձայնը, վերջապէս, պարուհիին խօսքները, լուսնալոյսին խաղացքը ջուրեղուն վրայ, և ինչ, և ինչ, Պղատնի այս սահմանները։

մանուկները՝ իբր անխախտ ճշմարտութիւն իրենց ուժն ու հեղինակութիւնը դարեր շարունակ պահեցին։ Ահա թէ ո՞ր է հիմքը հին հելլէն, հռոմէական և միջնադարեան արուեստին և թէ ինչու դասական արուեստագէտներ տիրական դաս մը կը կազմէին՝ կլօնաւորներուն առջեւ։

Նոր դարեան ոգեպաշտներ, յանձին Հէկէլի՝ կշռաչափութեան վրայ աւելցուցին և խորհողի տարրը։ Գեղեցիկ չեն բաները միայն բիթմով, եթէ անոնք չեն զուգորդեր մաս մը տիեզերական խորհուրդէն-բանէն, իտէաներէն։

Ուրիշներ, ինչպէս նաեւ Հէկէլ, իր գեղեցկագիտական փիլիսոփայութեան վերջին մասով, խորհուրդը գերադրեց բիթմին։ Արդի հոգեպաշտներ՝ գեղեցիկը խորհուրդով միայն կը պայմանաւորեն։ Առանց խորհուրդի չկայ գեղեցիկ։ Արուեստի որ և է գործ գեղեցիկ և հրաշակեալ է երբ սէրը, ճշմարտութիւնը, անմահութիւնը կը զուգորդէ և կը մարմնաւորէ։ Այս առումով յայտնի է որ գեղեցկագիտութիւնը իր խորհուրդի ատաղձները բարոյագիտութենէն է որ պիտի առնէ։ Ինչ որ բարոյական է, նա գեղեցիկ է նաեւ։ Հետեւողական ոգեպաշտութիւնը հարկաւորաբար կը փաստէ որ բարոյականի սկզբունքները, որոնք պէտք է կազմեն գեղարուեստին առանցքը, իրենք իրենց մէջ, անյեղլի, յաւիտենական, ի յառաջագունէ բովանդակութիւններ են, որով եւ գեղեցիկն տարրերը բացարձակ եւ անպայման էութիւններ են։ Այլեւս ձեզի համար ես պարզ կ'երեւի թէ ո՞ր է արմատը Պաուստեան ծանօթ տարալին՝ գեղեցիկը գեղեցիկին համար։

Գեղեցիկը՝ ինքն իր մէջ, կեանքէն դուրս և մարդոց պարտադրուած իտէալ մը չէ երբեք։ Բաները՝ ըստ էութեան՝ ո՛չ գեղեցիկ են, ո՛չ տգեղ, ո՛չ չար, ո՛չ բարի, մարդկային կեանքն է անոնց կշռաչափը և մեր տրամադրութիւններն են որ զանոնք կ'արմէքաւորեն։ Տիեզերքի խմորը՝ իր նիւթի եռոյթի անբաժան գոյգ ստորոգելիներով կը հղովափոխի կշռաչափական հանգրուաններ

րով, կեանքը և իր փիլիքական և բարոյական նոյն միախառն և անբաժան ստորոգելիներով կը մշտահոսի գրութեան, հակադրութեան և համադրութեան օրէնքներով։

Քաղաքակրթական ամբողջ վերնաշէնքը, որով եւ կրօնական, բարոյական, իրաւական եւ դեղեցկագիտական ըմբռնումները՝ ինչ կրնար բացառութիւն կազմել այդ տիեզերական օրէնքներէն։

Գեղեցիկը յարաբերական է կեանքին, բնական և ընկերային միջավայրին, տնտեսական քաղաքակրթական ցոտիճանին, պատմական շրջանին, հասարակական հոսանքներուն հաստական ներաշխարհաբամադրութիւններուն, առողջական վիճակին, փառանգական բնոյթին և դաստիարակութեան։ Անխախտ գեղեցկութիւն չկայ և եթէ ըլլար ալ ինքը միայն բացառութիւն, հրէշութիւն մը պիտի ըլլար ան։ Յարաբերական, հղովափոխական գեղեցիկը պիտի ընդունինք արուեստին չուկէտ։ Հին արեւնորու երկրպագութիւնը կը քարացնէ, կը կորսնցնէ ու կը յետաշրջէ արւեւստը։ Գեղեցիկը՝ գեղեցիկին համար փորձիւրը հայ արեւելոյսին մէջ ոյժ և հմայք պէտք է ունենայ։ Վաղորդայնի հայ կիանքին գեղեցկութիւններուն, արեւելքներուն և նոր արեւնորուն որոնումն ու կերպարագրութիւնն է որ նոր թօն և ոգի պիտի տայ մեր գեղարուեստին ամենէն աւելին։

Գեղեցիկը՝ ինքն իր մէջ բովանդակութիւն մը և իտէալ մը ըլլալու ոգեպաշտ ուղղափութեան հերքումը, զիս կը հարկադրէ ժխտել անոր հետեւութիւնը, որ նոյն փոփոխական նախապաշարում մըն է նաեւ մեր մէջ։ Եթէ գեղեցիկը կեանքէն վեր, դուրս եւ անխախտ իտէալ մըն է, բնականաբար գեղարուեստողները եւս պիտի ըլլան վեր և անկախ հասարակութենէն, և դաս մը կ'որոշուածներու։ Պարզութեամբ անհատապաշտութիւնն է որ կը խօսի բոլոր ուղղափառներուն մէջ, այլապէս սղարական դիտութիւնները ու է փաստ արձանագրած չեն ի նպատակ այս թիւր համոզման, թէ գեղեցկագիտութիւնը իմա՝ գեղասիրութիւնը միայն քաղաքակրթութեան և գեղարուեստը միայն ընտրուած դասի մը տրուած աւանդ

նաշնորհ մըն է։ Վաղուց է որ Տարվինի և Սքենսէրի յայտնաբերած փորձնական սկզբունքները հարթած են մարդուն և կենդանիին միջև եղած խրաժատը։ Մարդկութիւնը բնական եւ անանջատ շարունակութիւնն է կենդանութեան և դիտակցական, բարոյական, գեղագիտական, կրօնական երեւոյթներուն մասին ինչ տարբերութիւններ որ կը տեսնէք կենդանիէն վայրենի եւ վայրենիէն քաղաքակրթ մարդը՝ որակական չեն այլ քանակական, էութեան այլազանութիւններ չեն անոնք, այլ աստիճանի փարոյական և դեղասիրական տարրեր կան և՛ վայրենիին, և՛ կենդանիին մէջ աստիճանական աղօտութիւնով։ Գեղեցիկն սկը ընդհանուր է, ան կեանքի վարի ձեւերէն աղօտօրէն կ'սկսի, դէպի վերնագոյն ձեւերը կը բարձրանայ և նախամարդէն մինչեւ քաղաքակրթ մարդը հարիւրաւոր դարերու տեւողութիւնով կը ստանայ որոշ ձեւ, բարդութիւն, աղօտութիւն և կը դառնայ քաղաքակրթական վերնաշէնքին մէկ անբաժան մասը։ Աւա՛ղ, երկնային մուսաններ չեն որ կը ներշնչեն արուեստագէտը և կուտան՝ արուեստին հրաշակներները յղացող գերօյժը, հապաքաղաքակրթական կեանքը։ Արուեստագէտը իր ժամանակի եւ շրջավայրի մշակոյթէն ու ու կեանքէն կ'առնէ անհուն տպաւորութիւններ, իր ընդերքին մէջ կը զգայ անոնց հակադրող գալարքը յուզումին, սարսուռները մարդու որդիին, և այդ արտաքին բաղխող զգայութիւններուն հակադրող եւ սին դիրքն է որ կ'արտայայտէ իր արուեստով։

Կեանքը կըստեղծէ ու կ'ուղղավարէ գեղարուեստը, արուեստագէտը անոր կանոնաւորիչն է միայն։

Իսկ այն մարդիկ՝ որ արուեստագէտին ոյժը կ'ուզեն փաստել և մեկնել արեւնի աղնուականութիւնով, բարեմիտներ չեն երբեք։ Արուեստագէտին ժառանգական ընդունակութիւնը՝ ստացական կարողութեան և վարժութեան ձիրքին ու աշխատութեան հետ բաղդատելով, երբեք չենք կրնար դրնել չե՛ղտ ժառանգականութեան վրայ և գերակշռութիւն տալ «արեւնի աղնուականութիւն» կոչուած անհատավարական բընադրներու։

Ա. ԷԼԱՆԵԱՆ

ԳԻՆ 10 ՂՐՇ.

ՀԱՌԱՔԵՑ՝

Ա. ՀԱՍՏԱՏԵԱՆ

Հասցե — Կ. Պոլիս- Գրու-Դարու ժողովրդասեր սպորտ
«ԶՈՐ ՀԱՅՏ»-ի Վարչարան

